

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

НІМЕЧЧИНА 19 | 19

Виставка Ути та Беттіни Фреверт, підготовлена до друку Фондом «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» та Федеральним фондом із досліджень диктатури Соціалістичної єдиної партії Німеччини (СЕПН) під патронатом федерального міністра закордонних справ Гайко Мааса.

Витяги з
текстів та
фото-
графії

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

Відраза як розвага: «Тунель жаків» у телевізійному шоу RTL «Табір у джунглях», 2004 р.

picture alliance/dpa/RTL/Штефан Менне

Противники суперечливого будівельного проекту «Штутгарт-21» у вересні 2010 року.

picture alliance/dpa/Бернд Вайсброд

ВІДРАЗА

40 відсотків німців вважають огидним, коли геї цілуються в публічних місцях. З відразою люди реагують також і на ті речі, які їх начебто забруднюють та отруюють. Тому за часів націонал-соціалізму представників сексуальних меншин послідовно «видаляли з тіла народу». Планомірну пропаганду, спрямовану на почуття огиди, здійснювали

держава та партія стосовно євреїв, синті та ромів. Називаючи їх «паразитами» чи «гноєм», нацисти готували їхнє «викорінення» та «знищення». НДР також говорила про «народних шкідників» і провадила в 1952 році на прикордонних територіях «чистки» під кодовою назвою «Акція «Шкідники». На адресу Заходу лунали закиди з приводу «брудної культури», а фанів біт-музики обзивали «немитими хіпі». Такі лозунги використовували й західні німці, які нещадно критикували лівих студентів, називаючи їх «патлатими мавпами». Але коли політик від Християнсько-соціального союзу Франц Йозеф Штраус обізвав критично настроєних письменників «щурами та падальними мухами», то навіть консервативні газети відмежувалися від цієї «мови, замішаної на гної».

ГНІВ

У 2010 році настав день гніву громадян, невдоволених політикою уряду. Гнів виник у Штутгарті, мешканці якого тривалий час протестували проти проекту модернізації залізничного вокзалу. Те, що жінки і чоловіки середнього та старшого віку голосно протестували проти політичних рішень, спочатку здивувало. Починаючи з 1960-их років, протести, здавалося

би, стали прерогативою молоді. Але вже у Веймарській республіці громадяни всіх вікових груп вільно висловлювали своє політичне невдоволення, навіть якщо «організований» гнів правого та лівого спектрів зосереджувався в руках та кулаках молодих чоловіків. Як за військовим планом були організовані і антисемітські погроми 9 листопада 1938 року, під час яких – як пізніше писали – «кипляча душа народу» випустила пару. Неорганізований гнів вивів громадян НДР на вулиці в червні 1953 року проти скорочення заробітних плат і за вільні вибори. І хоча гнів не придатний ні для тривалої мобілізації, ні для діалогу, спрямованого на пошук компромісу, він сигналізує про гостру потребу в діях: з розгніваними громадянами не можна ні жартувати, ні лаятись.

«Ми пишаємося вами» – слова в берлінській фан-зоні під час Чемпіонату світу з футболу 2006 року.

picture alliance / dpa / Марсель Меттельзіфен

2015 року стає відомо, що численні виробники автомобілів кажуть неправду, проводячи контроль показників вихлопних газів.

picture alliance / dpa / Юліан Штраменшупльте

ГОРДІСТЬ

Літня казка 2006 року створила підґрунтя для відчуття гордості, хоча національна збірна і вибула з півфіналу. Тут було розв'язано загальновідомий вузол: відкритість світові та гостинність поєдналися рука до руки у морі чорно-червоно-золотих прапорів. Після злочинів нацизму пишатися власною нацією було заборонено – і це сприймалося як щось

загальнозрозуміле. Гордість перемістилася в приватну, індивідуальну сферу: домогосподарки пишалися тим, що утримували свої квартири в бездоганній чистоті, робітники гордилися високою якістю продукції «made in Germany». Коли Соціал-демократична партія Німеччини під час виборчої кампанії 1972 року проголосила слоган «Німці, ми можемо пишатися своєю країною», Віллі Брандт уточнив, що йшлося про «гордість за результати нашої напруженої роботи». Оскільки НДР стверджувала, що вона радикально розірвала зв'язки з національною історією, то і з гордістю там було легше: громадяни НДР мали пишатися досягненнями «соціалістичної батьківщини», антифашистськими борцями і збройним братерством з Радянським Союзом.

ДОВІРА

Не зважаючи на «дизельгейт», у німецьких виробників автомобілів і далі зростають прибутки. Зухвала афера, вочевидь, не вплинула на довіру до автомобільної марки. У політиці все інакше. Тут довіра – тверда валюта, яка перебуває під постійною загрозою. Після 1919 року багатьом громадянам було непросто довіряти новій Веймарській державі, де часто зміню-

валися парламенти та уряди. Натомість вони сліпо і безумовно вірили Адольфу Гітлеру: «Фюрер наказав, ми послухалися». НДР багато говорила про довіру, але ставилася до своїх громадян з абсолютною недовірою, як це показало створення системи доносів Штазі. Оскільки і демократії бояться розмивання довіри, вони відводять недовірі своє закономірне місце. У парламентах є голосування з питань про довіру, а також вотуми недовіри. Виборці і без того висловлюють свою довіру тільки на певний час і можуть переглядати свої рішення раз на чотири чи п'ять років. Такої можливості у них не було ні в «Третньому Рейху», ні в НДР.

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

У вересні 2015 року на Фленбурзькому вокзалі волонтери встановлюють буфет для біженців.

picture alliance/dpa/Карстен Редер

Заздрість до статків інших: документальний телесеріал «Гайссени – жадливо гламурна сім'я» виставляє напоказ домогосподарство мільйонера.

picture alliance/picturedesk.com/Пікардо Геппгомм, 2011 р.

ЕМПАТІЯ

Німецька культура гостинності 2015 року викликала здивування як усередині країни, так і за кордоном. Багато людей дуже щиро поставилися до біженців. Але зараз країна могла дозволити собі цю гостинність на відміну від тих часів, коли після світових війн населення само страждало від злиднів і потребувало допомоги. У період між 1946 та 1960 роками

десять мільйонів західнонімецьких сімей отримали посилки з допомогою від благодійних організацій США. Разом із зростанням власного добробуту зростала й готовність допомагати іншим. Зокрема, на початку 1980-их років багато громадян жертвували гроші, медикаменти та одяг для людей у Польщі, де вирували кризи. Поряд із церковними парафіями та організаціями соціальної допомоги активну участь у цьому брала величезна кількість приватних осіб. Але емпатія може й ізолювати. За часів нацизму співчуття мало обмежуватися лише власним народом і не могло стосуватися осіб, що не належали до «панівної раси», – євреїв, іноземців, яких залучали до примусових робіт, або військовополонених. Напади на мігрантів та біженців, що тривають з 1990-их років, показують, що деякі кола знову прагнуть створювати мури емпатії і співчувати не всім.

ЗАЗДРІСТЬ

Тим, хто обстоює підвищення податків на майно і критикує надмірні бонусні виплати менеджерам, часто доводиться чути, що він чи вона дебатуює через заздрість. Але заздрість вважають вираженням пожадливості, слабкості та несприйняття «отримувачів бонусів», успішність яких виставляється в сумнівному моральному світлі. І справді, заздрість, якщо її так

і не називали, була причиною багатьох політичних кампаній. Антисеміти робили у всьому винними євреїв і за часів нацизму не соромилися збагачуватися за рахунок їхнього майна. Критики Сполучених Штатів, починаючи з 1920-их років, звинувачували Америку в безкультурності, щоб приховати свої заздрості до економічних та військових успіхів нової супердержави. У НДР існувала «соціальна заздрість», хоча там різниця в доходах і була набагато меншою, ніж у Федеративній Республіці. Тією мірою, якою з 1990-их років збільшувалася нерівномірність розподілу доходів та майна, збільшувалася і кількість людей, що порушували питання соціальної справедливості. Інші це називають, дискредитуючи, заздрістю.

Березень 2018 р. Федеральне міністерство внутрішніх справ набуває нових повноважень.

picture alliance/dpa-ZB/Йенс Бюттнер

Північноамериканський метал-бенд «Trivium» заводить публіку на фестивалі «Рок на колі», 2014 рік.

itago/Маннґольд

ЗАХИЩЕНІСТЬ

Починаючи з 2018 року, федеральний уряд, утворивши міністерство батьківщини, дбає про «почуття захищеності» німців. У часи глобальних потрясінь держава хоче створити у своїх громадян почуття приналежності і згуртованості. У 1950-их роках батьківщина, будучи захищеним місцем, яке пропонувало захист, мала велике значення. Країнознавство, фільми та пісні

про батьківщину створювали емоційну захищеність у людей після втрат і травм війни. Переселенці з колишніх німецьких територій повинні були знайти нову батьківщину, що для них було не завжди просто. Те, що місцеві мешканці не завжди мирилися з переселенцями, з 1960-их років відчули і «гастарбайтери», запрошені на роботу обома німецькими державами. Оскільки ні на сході, ні на заході вони тоді так і не стали співвітчизниками, «гастарбайтери» налагодили своє життя у спільноті своїх родин та земляків. У ретроспективі багато східних німців сприймають кінець існування НДР як втрату захищеності в рамках закритої соціальної системи і як зіткнення з непевністю, до якої вони не звикли.

ЗАХОПЛЕННЯ

Сьогодні вже майже і не зрозуміти, чому люди так захоплювалися масовими заходами націонал-соціалізму і з піднесенням прославляли свого «фюрера». Після поразки у Світовій війні часи національного піднесення, здається, відійшли в минуле, настало політичне протверезування. І лише 1954 року, коли національна збірна Німеччини, всупереч очікуванню,

стала чемпіоном світу з футболу, розділені німці знову вибухнули неподільною радістю. За «чудом у Берні» сталося «економічне диво», яке подарувало Федеративній Республіці підвищення заробітної плати та неочікувані можливості товарного споживання. Тим часом у НДР здійснювалися марні намагання надихнути більшість громадян на побудову соціалізму. Мільйони голосували «ногами», покидаючи країну, поки це ще було можливим. Ті, хто залишився, могли принаймні радіти спортивним успіхам країни на міжнародних змаганнях. Коли 1989 року впав Берлінський мур, східні та західні німці знову вперше святкували разом.

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

Члени стрілецького об'єднання приймають 2 жовтня 2017 року сімейну пару, яка щойно одружилася в ратуші Гаммера. Напередодні Німецький Бундестаг дозволив одностатеві шлюби.

picture alliance/dpa/Іна Фассбендер

Селфі біженців із федеральною канцлеркою Ангелою Меркель, як, наприклад, оце з іракцем Шейкером Кедіда, обійшли у вересні 2015 року весь світ. Вони стали символом надії на краще майбутнє для людей, які шукають захисту. Критики побоювалися, що ці фотографії можуть бути хибно сприйняті як запрошення до Німеччини.

picture alliance/dpa/Bernd von Jutrczenka

КОХАННЯ

Сайт знайомств Tinder, біржі для пошуку партнера, «шлюб для всіх»: деяких новий світ кохання відлякує, інші радіють збільшенню свободи та новим можливостям для самовизначення. Питання «Хто, кого, як і з якими наслідками має право кохати» набуло актуальності ще в 1920-их роках. Тоді сучасники обстоювали права неодружених матерів та їхніх

дітей, інколи навіть кохання, яке відчували жінки до жінок, а чоловіки до чоловіків. Але держава і церква не поступалися. За часів нацизму одностатеве кохання було так само заборонене, як і кохання між євреями та не-євреями, або між німцями та «остарбайтерами». На початку існування Федеративної Республіки вирувала боротьба проти «змішаних шлюбів» між католиками та протестантами. І лише поступово утверджувалася думка, що кохання є приватною справою. Держава також перестала бути предметом любові, принаймні на Заході. У той час як учителі НДР повинні були виховувати своїх учнів у «любові до соціалістичної батьківщини», федеральний президент Густав Гайнеманн 1969 року відповів на запитання, чи любить він свою державу, так: «Я люблю свою дружину. Крапка!»

НАДІЯ

Надія на кращі часи змушувала громадян НДР 1989 року або покидати країну, або виходити на вулиці. «Ми, мабуть, збожеволіли від надії», – співав 1982 року Вольф Бірманн, якого позбавили громадянства. Політики дуже швидко збагнули, що люди не можуть жити без надії. Чим далі слабшала релігійна віра, тим важливіші були політичні

обіцянки. 1919 рік став роком прориву до демократії, 1933 рік – роком «національної революції». 1949 року НДР обіцяла своїм громадянам мир та справедливість. Федеративна Республіка відповіла свободою та економічним зростанням. 1990 року канцлер Гельмут Коль пообіцяв східним німцям «молочні ріки». Але той, кому багато обіцяють, має бути готовий і до розчарувань. Розчарування на сході було незрівнянно більшим, ніж на заході. Серед 2,7 мільйонів людей, які втекли з НДР до спорудження Берлінського муру в 1961 році, був і філософ Ернст Блох. Його книга про «принцип надії» надихнула тих, хто 1968 року у Федеративній Республіці виступав за ідеали «реальної демократії».

Декілька сотень праворадикалів протестують у Берліні 5 листопада 2016 року під гаслом «Меркель має піти геть».

picture alliance/NurPhoto/Маркус Гайне

«Ми хочемо пам'ятати, а не провокувати!» – девіз «кабінету-остальгії» (ностальгії за Східною Німеччиною), створеного 2004 року в м. Лангенведдінген (Саксонія-Ангальт).

picture alliance/dpa-ZB/Петер Герке

НЕНАВИСТЬ

Проповідників ненависті вистачає не тільки серед релігійних фундаменталістів, вони є і серед екстремістських течій політичного спектра. У соціальних мережах хвилі обурення та образ (так звані «shitstorms») і тиради ненависті, спрямовані проти політиків та журналістів, стали буденною справою, і особливо від них потерпають жінки. Листи

ненависті отримували ще на початку 1920-років і Фрідріх Еберт, перший рейхспрезидент від соціал-демократів. Вираз «ненависть викривляє риси» належить поету Бертольду Брехту. При цьому він мав на увазі ненависть до нацистів, які його та багатьох інших примусили емігрувати. Ця ненависть, за словами Брехта, зрозуміла, але вона робить занадто схожими між собою жертв та їхніх, сповнених ненависті, гонителів. Ненависть як засіб політики виникала завжди тоді, коли різниця між другом та ворогом ставала радикальною, і люди намагалися знищити ворогів за допомогою сили. У демократичних суспільствах натомість ненависть стала предметом покарання. Але боротися проти ненависті та насильства має не тільки юстиція, ця боротьба вимагає громадянської мужності і від людей.

НОСТАЛЬГІЯ

Хто з нас не чув цього ностальгічного речення: «Раніше все було краще!» Чим складнішою видається сучасність, тим більшим стає сум за минулим. І до «Остальгії» (ностальгії за НДР), додалася «ВЕСТальгія» (ностальгія за ФРН). У світі меблів та моди панують вінтажні та ретро-образи минулих десятиліть, а чимало людей вихваляють час до падіння

Берлінського муру. У Веймарській республіці, коли демократія ще бігала у дитячих штанцях, багато хто хотів повернути кайзера, який зрікся престолу, та його імперію. Сум за сильним правителем, очільником держави, набув поширення. У 1925 році це позначилося на виборі рейх-президентом Пауля фон Гінденбурга, генерала Першої світової війни, а 1933 року цей сум привів до влади єфрейтора Адольфа Гітлера. Сьогодні ця ностальгія, здається, не знаходить підтримки більшості. А вислів «Ми повинні мати вождя, який сильною рукою вестиме Німеччину до загального добробуту» знаходить відгук лише у меншості громадян.

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

«Банки в рамки»: Берлінська «ок'юпай»-демонстрація в листопаді 2011 року.

SZ Photo/snapshot-photography/Тобіас Зеєнізеп

У листопаді 2018 року федеральна канцлерка Ангела Меркель і президент Франції Емманюель Макрон взяли участь у заходах пам'яті, присвячених 100-літтю завершення Першої світової війни, які відбулися у північнофранцузькому місті Комп'єнь.

Funke Mediengruppe / Pemo Knap

ОБУРЕННЯ

За світовою банківською та фінансовою кризою 2007-2008 років здійнялася хвиля обурення. Те, що платники податків мали рятувати галузь економіки, яка просто купалася в грошах, суперечило почуттю справедливості багатьох людей. Порушення усталених уявлень про мораль та справедливість завжди створювали приводи для громадського обурення. Коли

Версальський договір 1919 року поклав провину за війну тільки на саму Німеччину, це викликало широкі протести. У Федеративній Республіці післявоєнне покоління обурювалося тим, що, коли воно хотіло танцювати рок-н-рол замість вальсу, то їх звинувачували в порушенні «загальноприйнятих моральних норм». Студентський рух наприкінці 1960-их років був невдоволений мовчанням старшого покоління про часи націонал-соціалізму і критикував той факт, що лише невелику кількість осіб було притягнуто до відповідальності після 1945 року. Скандали були і в НДР: підтвердження масових фальсифікацій на місцевих виборах у травні 1989 року, не зважаючи на залякування з боку держави, призвели до протестів по всій країні.

ПРИХИЛЬНІСТЬ

Чи подобаються один одному Ангела Меркель та Емманюель Макрон? Чи подобалися один одному Гельмут Коль та Михайло Горбачов, коли 1990 року вели переговори про вступ об'єднаної Німеччини до НАТО? І що, власне, виражає «братній поцілунок» Еріха Гонеккера та Леоніда Брежнєва під час відзначення 30-річчя НДР? Те, що між політиками існує

і взаємна прихильність, і взаємне несприйняття, є беззаперечним фактом. Але чи впливають особисті почуття на політичні рішення – сумнівно. Тут державні інтереси відіграють значно більшу роль. Коли Конрад Аденауер та Шарль де Голль, дбаючи про державні інтереси, 1963 року уклали мирний договір між Німеччиною та Францією, про прихильність між цими, такими різними, чоловіками спочатку було годі й говорити. Вона виникла вже під час численних зустрічей, істотно полегшивши підписання мирного договору. Завдяки цьому договору громадяни колись ворожих держав здобули можливість познайомитися між собою під час молодіжних обмінів або партнерств між містами, і змогли розбудувати почуття прихильності один до одного.

Демонстрація руху Pegida (Патріотичні європейці проти ісламізації Старого світу) 22 грудня 2014 року в Дрездені. Банер з написом «Ми – народ» порівнює цей рух з мирними революціонерами 1989 року.

picture alliance/Reuters/Ганнібал Ганшке

Траур за загиблими та пораненими на берлінській площі Брайтшайдплатц у грудні 2016 року.

picture alliance/NurPhoto/Омер Мессінгер

РЕСЕНТИМЕНТ

Приховану ворожість пов'язують із демонстрантами Pegida (Патріотичні європейці проти ісламізації Старого світу), які збираються щопонеділка з 2014 року. Ресентимент – слово, запозичене з французької мови, і означає, власне, «приховану ворожість». Але «патріотичні європейці», які начебто піклуються про Старий світ, виносять своє невдоволення

на вулиці і зовсім не приховують своєї антипатії до «тих, нагорі». Вони говорять, що політична «еліта» їх не сприймає і вимагають, щоб їх вислухали. Відмінність між народом та елітою має давню, сповнену прихованої ворожості, традицію. Антидемократичні партії правого й лівого спектра старанно над цим попрацювали: вони посилювали упередження, розпалювали бажання до помсти і спрямовували її. Нацизм вважав себе «голосом народу», який виступає проти тих, хто «псує народ». Керівництво НДР видавало себе за оборонця «трудящого народу» від капіталістичних експлуататорів. І сьогоднішній правий популізм роздмухує ворожнечу у тих, хто, прикриваючись лозунгом «Ми – народ», агресивно виступає проти надуманих «зрадників народу».

СКОРБОТА

19 листопада 2016 року терорист на вантажівці в'їхав у натовп людей під час різдвяного ярмарку на Брайтшайдплатц у Берліні. 12 людей загинули, багато – були важко поранені. Після обурення настав траур. У пам'ять про жертв відправили богослужіння, а на місці злочину за рік спорудили пам'ятник. Загальний траур у суспільстві має дві функції: по-

прощатися із загиблими і нагадати про них та причини їхньої смерті. Уже після Першої світової війни члени сімей загиблих солдатів встановлювали пам'ятники, щоби в такий спосіб задокументувати свою особисту втрату і зобов'язати суспільство докладати зусиль до того, за що віддали життя загиблі. Із запровадженням 1925 року Дня всенародної скорботи таке вшанування пам'яті стало офіційним. Націонал-соціалісти реорганізували його в День пам'яті героїв. Країни з централізованим управлінням можуть призначати дні трауру, як це зробила, наприклад, НДР в 1953 році після смерті Сталіна. При цьому громадське життя на декілька днів завмерло. У Федеративній Республіці такого немає. При цьому безліч людей продемонстрували після теракту в Берліні своє співчуття і скорботу.

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

Берлін, 7 січня 2015 року. Після смертельного нападу на паризьку редакцію газети «Charlie Hebdo» ввечері перед посольством Франції на Паризькій площі в Берліні відбувається мітинг солідарності.

Регіна Шмекен

«Соромно, клан Шлеккер» – прозвучало на зборах ради колективу мережі магазинів косметичних товарів «Шлеккер». Після того, як власники мережі в 2012 році оголосили про банкрутство, 20 000 жінок втратили роботу.

picture alliance/dpa/Арно Бурґі

СОЛІДАРНІСТЬ

Чи є в Європі солідарність? Чи все ж таки започаткований 1957 року проект єдності зазнає краху через егоїзм країн-членів? У преамбулі Маастрихтського договору про ЄС 1992 року йдеться про бажання підписантів посилювати «солідарність між народами». Але після європейської кризи та хвиль міграції від цього бажання залишилося небагато. У XX столітті завжди

говорили як про національну, так і про міжнародну солідарність, яка піднесено вихвалялася робітничим та профспілковим рухом. НДР назвала свій центральний союз опіки «Народна солідарність». Західнонімецькі ліві проголошували «антиімперіалістичну солідарність» з такими країнами, як В'єтнам або Нікарагуа. Взаємна відповідальність, допомога та дієва підтримка слабких – це основні напрями солідарності в тому сенсі, в якому її практикують у державних соціальних програмах та установах. За розбудову солідарності точилася боротьба у Веймарській республіці. Але й сьогодні, більше ніж коли-небудь, триває дискусія про умови та межі заходів солідарності.

СОРОМ

«Як Вам не соромно!» – ми часто чуємо цей вислів. Соромно має бути всім, хто порушує суспільну мораль і порядок: несумлінним платникам податків, корупціонерам-шахраям, тим, хто ганяє на автобанах. Із почуттям сорому, кажуть, важко жити, воно спонукає до розкаяння, виправлення поведінки, покарання. Втім, від сорому можна і відмахнутися. Після 1945

року багато німців не хотіли й чути про злочини та мільйони смертей, які спричинив нацизм. І донині існують спроби показати відносний характер цих злочинів, порівнюючи їх зі злочинами інших. Перший федеральний президент Теодор Гойсс натомість передбачив, що німці ніколи не зможуть позбутися почуття ганьби за те, що було зроблено від їхнього імені. Однак вони повинні докладати зусиль, щоб «залагодити свою провину» перед жертвами, а також щоб, як казав Гойсс, «покращити» самих себе. Це стосувалося і фінансових компенсацій, які Федеративна Республіка – на відміну від НДР, яка заперечувала будь-яку відповідальність за минуле, – виплачувала різним групам жертв, починаючи з 1950-их років.

«Страх» – графіті в берлінському районі Пренцлауер Берг.

picture alliance/dpa/Вольфрам Штайнберг, 2017

У Берлінському природничому музеї всі від малого до великого з подивом розглядають череп тиранозавра «Трістан Отто», травень 2016 року.

Регіна Шмекен

СТРАХ

Страх, як вважають наші європейські сусіди, є типово німецьким явищем. Але й французи, поляки чи британці теж бояться нерегульованої міграції та насильства, бідувати в старості та втратити робоче місце. Під час Другої світової війни вони мали всі підстави боятися німців, які поширювали страх та жахи по всій Європі.

Цей досвід глибоко укорінений

і накладається на політику до сьогоднішнього дня. Те саме можна сказати і з приводу страху німців перед інфляцією, який пояснюється значним знеціненням грошей у 1923 році. Боялися й ті німці, які в «Третньому Рейху» зазнали терору з «расових», політичних чи інших причин. Тим із громадян НДР, які не змогли адаптуватися, холодив потилицю страх перед доносами, стеженням та переслідуванням. Але страх не тільки паралізує, він може також і мобілізувати. У 1980-их роках гонка озброєнь та екологічні загрози викликали демократичний спротив населення як на заході, так і на сході. Те, що люди змогли подолати страх, і як вони це зробили, продемонстрували понеділкові демонстрації в Лейпцигу восени 1989 року.

ЦІКАВІСТЬ

Щороку мільйони громадян Німеччини подорожують далекими країнами. Багато з них, «прагнучи нового», шукають можливість вирватися зі звичного середовища. «Подорожі навчають», – так казали раніше, коли це могли собі дозволити лише заможні люди. Націонал-соціалізм набув популярності в народі, надаючи людям з невеликими грошима

можливість здійснювати великі та малі подорожі. Але цікавість виявляється не тільки в бажанні подорожувати. Цікавість – це рушійна сила освіти і науки. Як школи можуть пробуджувати та утримувати цікавість учнів, досліджують уже з часів Веймарської республіки. Бездумне зубріння формул, дат і слів не приводило до мети, так само, як і заборона думати та ставити запитання. Але іронія долі полягає в тому, що саме заборонене і викликає особливу зацікавленість. Саме ті книги та газети, які цензори в НДР ховали у «сейфах за сімома замками», і були найцікавішими для читачів. В обох німецьких державах усували бар'єри для здобування освіти, а вищі навчальні заклади ставали доступними для дітей із сімей робітників та мігрантів. Демократизація знань відкриває шлях для цікавості.

ВЛАДА ПОЧУТТІВ

НІМЕЧЧИНА 19 | 19

Здається, що наша політика все більше визначається почуттями. Ми живемо за часів постійного емоційного напруження. Факти піддають сумніву з позиції відчуття правди. Зростає популярність радикалів усіх кольорів, які пропонують прості відповіді на складні запитання. Саме цьому присвячена виставка «Влада почуттів. Німеччина 19 | 19», яка висвітлює події 100-річної історії через призму емоцій. Вихідною точкою експозиції стали 20 сучасних форм виявлення емоційного

стану людини, які унаочнюють послідовність розвитку та переломні моменти історії через світ почуттів, які впливали на розвиток останніх 100 років, і інтенсивність яких і до сьогодні впливає на політику та суспільство. Виставка послідовно демонструє прив'язку до актуальності історичної та політичної освітньої роботи. Чіткі тексти, 140 історичних світлин та факсиміле, а також мультимедійний супровід спонукають замислитися про владу почуттів у минулому та сучасності.

Патронат

photothek.net / AA

Виставка організована за патронату федерального міністра закордонних справ Гайко Мааса.

Видавці

Фонд «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» (EVZ) надає гуманітарну допомогу особам, які пережили нацистський режим, підтримує критичне осмислення минулого і посилює активність громадянського суспільства з акцентом на країни Центральної та Східної Європи.

» www.stiftung-evz.de

Федеральний фонд з досліджень диктатури СЕПН, надаючи проектне сприяння і пропонуючи власні заходи, підтримує критичний аналіз причин, історії та наслідків комуністичних диктатур у Німеччині та Європі.

» www.bundesstiftung-aufarbeitung.de

Авторки

Уте Фреверт – історик та директорка Берлінського інституту досліджень у сфері освіти ім. Макса Планка, де вона з 2008 року керує науковим напрямом «Історія почуттів». До того вона була професоркою Єльського університету (США), а також університетів Білефельда, Констанца та Вільного університету Берліна.

Беттина Фреверт – вивчала історію та політологію в Університеті Гайдельберга. Після цього працювала в проекті з політичної освіти, у рамках якого вона разом із молодими людьми з міграційним підґрунтям та без нього провадила дослідження з інтеграції, приналежності та партисипації в Німеччині.

Більше інформації

QR-коди, які використано на виставці, містять посилання, серед іншого, на відео-інтерв'ю зі свідками подій.

Відеокліпи німецькою мовою (частково з англійськими субтитрами), корисну літературу та дидактичні посібники Ви знайдете за посиланням

» www.machtdergefuehle.de

Реалізація

Виставку реалізували Корінна Єнч та Аннемарі Гюне з Фонду «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» і координатори проекту Моріц Райнінггаус та Ульріх Мелерт з Федерального фонду досліджень диктатури СЕПН. Оформлення виставки здійснив лейпцизький графік-д-р Томас Клемм.

Відеофільми до виставки та дидактичні матеріали були розроблені компанією musealis (м. Веймар).

Давід Аусероффер

Фотостудія Шарлоттенбурге

Партнери

Завдяки співпраці з Міністерством закордонних справ Німеччини та Гете-Інститутом виставка доступна англійською, французькою, італійською, іспанською, португальською, російською та арабською мовами, її використовують у культурній роботі як всередині країни, так і за кордоном. Докладніша інформація міститься на інтернет-сторінці виставки.

Фотографії

Титульну фотографію виставки зробила Регіна Шмекен 6 липня 2017 року, напередодні саміту Великої двадцятки в Гамбурзі. Регіна Шмекен – одна з найвідоміших фотографів Німеччини. Її актуальна виставка присвячена місцям злочинів націонал-соціалістичного підпілля.

» www.reginaschmeken.de

Видавці дякують Регіні Шмекен та колегам з picture alliance, Süddeutsche Zeitung Photo, bpk, Федеральному архіву, Федеральному відомству преси та багатьом іншим інституціям та особам, які надавали підтримку, фотографії, карикатури та факсиміле.

Ви хочете показати цю виставку? Можете замовити «Владу почуттів» у формі набору плакатів у форматі DIN A1, сплативши невелику заставну вартість.